

KIESRAAD

Aan
de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
De heer mr. K.G. de Vries
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Bijlagen	Uw kenmerk	Ons kenmerk	Datum
	CW2000/U58432	KR2000/59841	23 mei 2000
Inlichtingen bij		Doorkiesnummer	
Mw. mr. drs. A.G. van Dijk		070-426 8523	
Onderwerp			
Adviesaanvraag restzetels			

Zeer geachte heer De Vries,

Bij brief van 7 maart jl. heeft uw ambtsvoorganger, de heer Peper, advies gevraagd over een aantal aspecten van de verdeling van restzetels. De adviesaanvraag bevat na een uitvoerige inleiding over de huidige wijze van verdeling van restzetels en de beschrijving van een tweetal alternatieven daarvoor, enkele vragen aan de Kiesraad. De vragen hebben betrekking op de verdeling van restzetels volgens de methode 'Lower Quota Webster' (LQW). Deze methode is ook bij de herziening van de Kieswet eind jaren '80 aan de orde geweest. De Kiesraad heeft over de vraag naar de wenselijkheid van invoering van deze methode geadviseerd op 7 september 1988. De meerderheid van de raad vond destijds dat er reden was het systeem-LQW af te wijzen. In de adviesaanvraag wordt op dit advies van de Kiesraad ingegaan.

Alvorens op de in de adviesaanvraag gestelde vragen te reageren, wordt onder 1 tot en met 5 in meer algemene zin de problematiek van de verdeling van restzetels aan de orde gesteld. Voor een goed begrip worden onder 6 de vragen uit de adviesaanvraag herhaald, waarna beantwoording volgt.

1. Effecten van het huidige stelsel van restzetelverdeling

Voor alle in de Kieswet geregelde verkiezingen, met uitzondering van die voor de raden van gemeenten met minder dan 19 zetels, worden de restzetels verdeeld volgens de methode van de grootste gemiddelden (variant Hagenbach-Bischoff). Hiervan is bekend dat deze licht in het voordeel van de grotere partijen werkt.¹ De bevoordeling van deze partijen heeft ook aan de keuze voor het systeem van de grootste gemiddelden ten grondslag gelegen. Door deze uitwerking gaat het stelsel het splitsen van partijen tegen en werkt het in de hand dat de krachten worden verenigd, ofwel door samenvoeging van partijen ofwel door het aangaan van een lijstencombinatie. De combinatie profiteert bij de toedeling van de restzetels van de bevoordeling van de grotere partijen. Voorop moet worden gesteld dat in stelsels van evenredige vertegenwoordiging zoals het Nederlandse, waarbij het kiesgebied

¹ Zie bijvoorbeeld Balinsky and Young, *Fair Representation*, Londen 1982, blz. 91 en appendix a, section 9.

onverdeeld is - dus niet is opgedeeld in districten - het systeem van de grootste gemiddelden goed voldoet.²

Voor gemeenten met minder dan 19 raadszetels wordt de systematiek van de grootste overschotten gehanteerd. Dit systeem werkt in het voordeel van de kleine partijen. De kans immers dat een lijst een groot overschot vertoont, staat los van het totale aantal op de lijst uitgebrachte stemmen en is dus voor alle lijsten gelijk. Valt echter een restzetel toe aan een lijst, die bij de eerste verdeling nog geen of nog slechts een enkele zetel verkregen heeft, dan stijgt het zetelaantal van deze lijst daardoor verhoudingsgewijs veel sterker dan wanneer een restzetel toevalt aan een lijst waaraan reeds meerdere zetels waren toegekend. De reden voor de keuze van dit systeem voor kleine gemeenten is met name geweest dat daar de kans te groot werd geacht dat een partij die niet de meerderheid van de stemmen behaalt toch de meerderheid van de zetels krijgt. Deze situatie kan zich wel voordoen bij het stelsel van de grootste gemiddelden en niet bij het stelsel van de grootste overschotten.³ Een nadeel van het stelsel van de grootste overschotten is dat de zogenaamde Alabama-paradox kan optreden. Dit is het verschijnsel dat een partij bij gelijkblijvende politieke verhoudingen minder zetels krijgt als er meer te verdelen zijn, of meer als er minder te verdelen zijn. Dit verschijnsel doet zich bij geen enkele zogenaamde delermethode (methode die op een of andere wijze werkt met een gemiddelde, zoals Hagenbach-Bischoff, maar ook LQW) voor.⁴

2. Verkleining van het aantal zetels van provinciale staten

Aanleiding om de systematiek van de verdeling van restzetels opnieuw ter discussie te stellen is het voorstel het aantal zetels van provinciale staten te verkleinen. Het is onmiskenbaar dat daardoor meer stemmen nodig zijn om een zetel te behalen. Zowel grote als kleine partijen zullen zetels inleveren. Het is mogelijk dat door verkleining van het aantal zetels, partijen niet meer in de staten vertegenwoordigd zullen zijn.

Op zichzelf genomen is verkleining van de omvang van de staten naar de mening van de Kiesraad geen reden voor wijziging in de restzetelverdelingssystematiek. Het aantal zetels per provincie blijft ruim boven de grens waarbij volgens de Kieswet de restzetels worden verdeeld volgens de methode van de grootste gemiddelden. Evenmin als aan het eind van de jaren '80 is er een noodzaak voor verdere verfijning van het systeem van evenredige vertegenwoordiging. De geringe afwijking van de evenredigheid in mathematische zin die de geldende restzetelverdelingssystemen met zich brengen, is geen reden voor een ander standpunt. Er zijn bovendien, evenals ten tijde van de herziening van de Kieswet, geen aanwijzingen dat de huidige regeling tot problemen aanleiding geeft. De Kiesraad wijst erop dat bij verkleining van het aantal zetels van de staten het percentage stemmen dat nodig is om in aanmerking te komen voor een statenzetel vergelijkbaar is met het percentage stemmen dat in gemeenten met meer dan 100.000 inwoners nodig is voor een raadszetel.

3. Gevolgen voor verkiezingen van de Eerste Kamer

Wel heeft de raad oog voor het feit dat effecten van de methode van restzetelverdeling bij de verkiezing van provinciale staten doorwerken naar de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer. Provinciale staten vormen immers het kiescollege voor de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer. De methode van de grootste gemiddelden bevoordeelt in alle provincies licht de grote partijen en, zo zou men kunnen zeggen, doet de kleine partijen overal net iets te kort. Bij de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer wordt dit 'tekort' - voor zover althans bepaalde partijen door de methode van restzetelverdeling in verscheidene provincies zetels

² Zie ook: Taagepera and Shugart, *Seats and votes*, New Haven & London, 1989, blz. 30.

³ Bergh, G. van den *Eenheid in verscheidenheid*, Alphen aan den Rijn, 1951, blz. 27.

⁴ Balinsky and Young, *Fair Representation*, Londen 1982, blz. 70 en 117, Anthonisse, J.M. *Zetels is macht*, Den Haag, 1986, blz. 48.

mislopen - als het ware vermenigvuldigd. Hierdoor kan het voorkomen dat kleine partijen in de Eerste Kamer wat onderbedeeld zijn, gemeten naar het aantal stemmen dat in alle provincies gezamenlijk op deze partijen is uitgebracht. De mate waarin dit effect zich zal voordoen zal echter gering zijn, omdat het overgrote deel van de zetels wordt toegekend op basis van het aantal behaalde 'volle' zetels. Indien men er om politieke redenen de voorkeur aan geeft de nadelige effecten voor kleine partijen als gevolg van de methode van verdeling van restzetels geheel teniet te doen, kan een methode van restzetelverdeling worden overwogen die de kleine partijen bevoordeelt of althans niet benadeelt.

Overigens is de Kiesraad van mening dat de keuze voor een stelsel van restzetelverdeling voor de statenverkiezingen niet zou moeten worden bepaald door het effect van die keuze op de uitslag van de Eerste-Kamerverkiezingen. Het stelsel voor de statenverkiezingen moet worden gekozen met het oog op die verkiezingen zelf.

4. Grootste overschotten

Zoals onder 2 reeds is aangegeven, bevoordeelt het stelsel van de grootste overschotten de kleine partijen. Deze methode zou ook bij de statenverkiezingen kunnen worden toegepast. Het zich kunnen voordoen van de Alabama-paradox moet echter als een belangrijk nadeel van deze systematiek worden beschouwd. Alleen al om die reden verdient, naar de mening van de Kiesraad, uitbreiding van de toepassing van deze variant tot provinciale staten niet de voorkeur. Nog daargelaten dat het systeem versplintering in de hand kan werken. Een gevaar dat mogelijk op provinciale schaal groter is dan in kleine gemeenten omdat het aantal te verdelen zetels in de provincies groter is.

5. Methode-AZ en -LQW

Bij de reeds eerdergenoemde herziening van de Kieswet is overwogen een methode van restzeteltoedeling in te voeren die niet in het voordeel van grote of juist kleine partijen is, maar een neutrale werking heeft. Naast de al genoemde methode-LQW is ook de methode van de Afgeronde zuivere verdeling (AZ) aan de orde geweest. In de adviesaanvragen worden beide methoden adequaat uitgelegd. Zij worden in dit advies daarom als bekend verondersteld. Van beide methoden is destijds, ook door de raad, geconstateerd, dat zij neutraal uitwerken naar partijgrootte (adviezen van 21 maart 1985 en 7 september 1988). Aan de hand van berekeningen over alle gemeenteraadsverkiezingen in 1982 met de methode-LQW is vastgesteld dat deze over de hele linie minder dan de methode van de grootste overschotten en meer dan de methode van de grootste gemiddelden de kleine partijen bevoordeelt.⁵ Wel brengt de Raad ten opzichte van zijn adviezen uit 1985 en 1988 de nuancering aan dat voor alle zogenaamde delermethoden, waartoe zowel ons huidig stelsel van de grootste gemiddelden als AZ en LQW kunnen worden gerekend, geldt dat hoe groter het aantal te verdelen zetels is, des te beter de evenredigheid wordt benaderd.⁶ De precieze formule van de delermethode die wordt gehanteerd voor verdeling van de restzetels doet er bij grote aantallen zetels niet meer zoveel toe. Het wekt dan ook geen verwondering dat toepassing van de methode-LQW bij de Tweede-Kamerverkiezing in 1998 niet van invloed zou zijn geweest op de zetelverdeling (zie bijlage 1).

Uit de adviesaanvraag leidt de Kiesraad af dat voormalig minister Peper het systeem-AZ niet in overweging nam. Aangenomen kan worden dat de reden hiervoor is dat deze methode, mede naar aanleiding van het onverdeelde negatieve advies van de Kiesraad terzake, bij de herziening van de Kieswet nadrukkelijk is afgewezen. Hoewel geautomatiseerde berekening van de uitslag conform het systeem-AZ geen probleem zal opleveren, moet als nadeel van dit systeem ook nu worden gezien dat de

⁵ Anthonisse, J.M. *Zetels is macht*, Den Haag, 1986.

⁶ Taagepera en Shugart, *Seats and votes*, New Haven & London, 1989, blz. 33.

berekeningswijze niet eenvoudig is uit te leggen en ook niet snel handmatig op hoofdlijnen kan worden nagerekend.

De methode-LQW lijkt qua berekeningswijze sterk op de thans gehanteerde methode van de grootste gemiddelden. Ze is eenvoudig toepasbaar. Indien een methode met een neutrale uitwerking wordt gekozen, zou de voorkeur moeten uitgaan naar een methode die eenvoudig kan worden toegepast en uitgelegd. Om die reden verdient de methode-LQW naar de mening van de Kiesraad de voorkeur boven de methode-AZ. Uit de adviesaanvraag begrijpt de Kiesraad voorts dat niet wordt gedacht aan zeteltoedelingsmethoden waarbij niet per definitie de zogenaamde 'volle' zetels worden toegekend (het aantal malen dat de kiesdeler is gehaald). Dit is onder meer bij de methode-Webster het geval. Het komt de Raad voor dat een methode waarbij de 'volle' zetels niet steeds worden toegekend, wiskundig mogelijk leidt tot een grotere evenredigheid, maar voor de gemiddelde kiezer onrechtvaardig zal overkomen. De Kiesraad is van dergelijke methoden om die reden geen voorstander.

6. Beantwoording van de vragen uit de adviesaanvraag

1. *Is het systeem-LQW inderdaad neutraler ten opzichte van de partijgrootte dan de (combinatie van) de beide thans in de Kieswet vastgelegde stelsels?*

Deze vraag is hiervoor reeds positief beantwoord. Reeds in zijn meergenoemd advies over de methode-LQW van 7 september 1988 is de Kiesraad tot deze conclusie gekomen. Wel is de nuancering aangebracht dat de effecten van de methode ten opzichte van de methode van de grootste gemiddelden geringer zijn naarmate het aantal te verdelen zetels groter is.

Ter illustratie treft u in bijlage 2 berekeningen aan volgens de methode van de grootste gemiddelden en LQW op basis van de uitslag van de statenverkiezingen in 1999 bij verkleining van het aantal statenzetels volgens voorstel 2 in de notitie 'Inrichting en functioneren van het binnenlands bestuur' (Kamerstukken II 1999-2000, 26 422, nr. 2). Tevens is bijgevoegd de uitkomst van een berekening van de uitslag van de Eerste-Kamerverkiezing waarbij de methode-LQW zowel bij de statenverkiezingen als bij de Eerste-Kamerverkiezingen (bijlage 3) is toegepast. Hierbij moet het voorbehoud worden gemaakt dat uiteraard geen (volledig) inzicht bestaat in het stemgedrag van statenleden.

2. *Zijn er (uitvoeringstechnische) redenen om een wijziging in het stelsel van (rest)zetelverdeling, bijvoorbeeld in de vorm van het systeem-LQW, al dan niet in te voeren?*

De praktijk van geautomatiseerde berekening van de uitslag laat in beginsel invoering van elke methode van zetelverdeling toe. Zoals hierboven al is aangegeven gaat de voorkeur uit naar methoden waarbij de berekeningswijze zo eenvoudig is dat deze aan een kiezer kan worden uitgelegd en ook handmatig kan worden toegepast om de uitslag op hoofdlijnen te kunnen controleren. De methode-LQW voldoet aan deze voorwaarden. De berekeningen volgens de methode-LQW lijken sterk op berekeningen volgens de methode van de grootste gemiddelden.

Wel dient bij invoering van een andere methode van restzetelverdeling rekening te worden gehouden met de tijd die nodig is om automatiseringssystemen aan te passen.

Hierboven is ingegaan op andere dan uitvoeringstechnische redenen om al dan niet tot een wijziging van het systeem van restzeteltoedeling over te gaan. De te maken afweging is niet zozeer van uitvoeringstechnische als wel van politieke aard.

3. *Indien een wijziging als bedoeld in het amendement-Kohnstamm zou worden overwogen:*

a. *Is daarbij een kiesdrempel voor de bepaling van de kiesdeler en/of bij de restzetelverdeling een onmisbaar of wenselijk element?*

b. *Dient de wijziging tevens gevolgen te hebben voor de mogelijkheid tot het aangaan van lijstencombinaties?*

c. Verdient het de voorkeur om het systeem in te voeren voor alle verkiezingen waarop de Kieswet van toepassing is of kan worden volstaan met invoering voor de verkiezing van bepaalde vertegenwoordigende organen, zoals provinciale staten?

a. De keuze voor een kiesdrempel staat los van de gekozen systematiek. Het is een politieke afweging of een partij een bepaalde kiezersaanhang moet hebben om in aanmerking te kunnen komen voor een zetel. Het stelsel van de grootste gemiddelden wordt thans bij verkiezingen voor provinciale staten en gemeenteraden met tenminste 19 leden toegepast zonder kiesdrempel. De methode zorgt echter in de praktijk voor een drempel van ruim 80%. Berekeningen wijzen uit dat LQW zonder kiesdrempel kan leiden tot een toename van het aantal politieke partijen, zelfs bij verkleining van het aantal zetels (bijlage 4). Bij invoering van de methode-LQW kan worden overwogen bij staten-, raads- en Eerste-Kamerverkiezingen een drempel van 75% van de kiesdeler te hanteren. Bij verkiezingen voor de Tweede Kamer en het Europees Parlement, kan evenals nu gebeurt, de kiesdeler als kiesdrempel worden gehanteerd.

In de adviesaanvraag wordt uitgegaan van de methode zoals is neergelegd in het amendement-Kohnstamm bij de herziening van de Kieswet (Kamerstukken II 1987-88, 20 264, nr. 22). Daarbij is afgeweken van de methode-LQW zoals is beschreven door de heer Anthonisse, waarop het amendement is gebaseerd.⁷ De afwijking houdt in dat in het amendement voor de berekening van de toedeling van de zetels aan partijen die de kiesdrempel hebben behaald (en dus in aanmerking kunnen komen voor toedeling van een zetel) rekening wordt gehouden met alle uitgebrachte stemmen, terwijl de heer Anthonisse uitsluitend rekening houdt met de stemmen die zijn uitgebracht op partijen die de kiesdrempel hebben gehaald. In het laatste geval bepaalt de stemverhouding tussen de partijen die eventueel in het vertegenwoordigend orgaan terecht kunnen komen, de verhouding tussen de partijen in dat orgaan. Naar de mening van de Raad verdient de uitwerking van de heer Anthonisse de voorkeur, boven de, waarschijnlijk onbedoelde, weergave van de methode-LQW in het amendement. In de eerste plaats omdat er veel voor valt te zeggen dat de verhouding tussen de partijen die voor een zetel in aanmerking kunnen komen hun onderlinge verhouding in het vertegenwoordigend orgaan bepaalt, en in de tweede plaats omdat hierdoor het aantal te verdelen restzetels afneemt. Uit berekeningen van de Kiesraad op grond van de uitslagen van de Tweede-Kamerverkiezing in 1998 en statenverkiezing in 1999 blijkt overigens dat het, althans bij deze uitslagen, voor de verdeling van het totale aantal zetels over de partijen niet uitmaakt of de uitwerking-Anthonisse of -Kohnstamm wordt gekozen. Wel is het aantal te verdelen restzetels bij de uitwerking-Anthonisse geringer. Dit uitwerkingsvraagstuk speelt uiteraard alleen een rol bij de keuze voor een kiesdrempel.

b. Lijstencombinaties hebben voor wat betreft de zeteltoedeling alleen zin als de methode van zeteltoedeling er nooit toe kan leiden dat de gecombineerde lijsten gezamenlijk minder zetels krijgen toegewezen dan de afzonderlijke lijsten tezamen indien geen combinatie zou zijn aangegaan. Dit is het geval bij de methode van de grootste gemiddelden. Methoden die neutraal werken ten aanzien van partijgrootte of kleine partijen bevoordelen, bieden deze zekerheid niet. De mogelijkheid van een lijstencombinatie bij toepassing van de methode-LQW of van de grootste overschotten heeft geen zin omdat de combinatie ook een negatieve invloed kan hebben op het aantal zetels dat aan de deelnemende partijen tezamen wordt toebedeeld. Indien wordt gehecht aan de mogelijkheid van combinatie omdat partijen op die wijze kunnen aangeven met wie zij in het te kiezen vertegenwoordigend orgaan willen samenwerken, zou een combinatie kunnen worden toegestaan zonder dat dit gevolgen heeft voor de toedeling van zetels. Anderzijds zijn er voor partijen natuurlijk ook andere mogelijkheden kiezers te laten weten wie hun coalitiepartners zijn.

⁷ Zie noot 2.

c. Het verdient geen aanbeveling een extra methode van zeteltoedeling, naast die van de grootste overschotten en grootste gemiddelden, in te voeren. In 1988 is reeds aangegeven dat het voordeel van de methode-LQW is dat ze toepasbaar is voor alle verkiezingen. Indien tot invoering van deze methode wordt overgegaan, verdient het de voorkeur dit voor alle verkiezingen te doen. Er wordt nogmaals op gewezen dat de kans dat invoering van deze methode leidt tot een andere uitslag voor grote colleges zoals de Tweede Kamer gering is.

Conclusies

Uit het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat verkleining van het aantal zetels van provinciale staten in de ogen van de Kiesraad geen aanleiding is voor wijziging van de methode van toedeling van restzetels. Daarbij onderkent de Raad dat een systematische geringe benadeling van kleine partijen versterkt kan doorwerken naar de samenstelling van de Eerste Kamer. De invloed van de methode van restzeteltoedeling op de uitslag is echter gering. Bovendien zouden keuzes voor het stelsel van de statenverkiezingen naar de mening van de Raad niet moeten worden ingegeven door de effecten daarvan op andere verkiezingen.

Indien een andere methode van restzeteltoedeling wordt overwogen, verdient de methode-LQW de voorkeur boven die van de grootste overschotten of -AZ. Daarbij gaat de voorkeur van de Kiesraad uit naar de uitwerking van deze methode zoals is beschreven door Anthonisse boven de uitwerking in het amendement-Kohnstamm. Deze uitwerking speelt uitsluitend een rol indien de methode wordt gecombineerd met een kiesdrempel. Toepassing van de methode-LQW zonder kiesdrempel leidt tot een toename van het aantal partijen dat zitting heeft in de vertegenwoordigende organen. Indien de methode-LQW wordt ingevoerd verdient het aanbeveling dit voor alle verkiezingen te doen en de mogelijkheid van lijstencombinaties te laten vervallen.

Hoogachtend,

voorzitter,

F.J.W.M. van Dooren

secretaris

A.G. van Dijk

Bijlage 1

Tweede Kamer toepassing methode-LQW variant en -Kohnstamm en -Anthonisse

<i>Partij</i>	Volle zetels 'Kohnstamm'	Volle zetels 'Anthonisse'	Totaal aantal zetels*
PvdA	43	44	45
VVD	37	38	38
CDA	27	28	29
D66	13	13	14
GroenLinks	10	11	11
SP	5	5	5
RPF	3	3	3
SGP	2	2	3
GPV	1	1	2
Totaal	141	145	150

* Dit is voor beide methoden gelijk en eveneens gelijk aan de uitslag van 1998

Bijlage 2

Provinciale Staten toepassing methode-LQW en grootste gemiddelden bij verkleining aantal zetels

Zeeland

Geldige stemmen

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
VVD	8	8	10
CDA	7	7	10
PvdA	6	6	8
SGP	5	5	7
D66	1	1	1
GI/Delta Anders	3	3	4
RPF/GPV	2	2	3
ZVV	3	3	4
Totaal	35	35	47

Drenthe

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
PvdA	10	11	15
VVD	8	8	11
CDA	8	7	10
D66	2	2	3
GPV/RPF	2	2	3
GroenLinks	3	3	5
OPD	2	2	3
Drentse Ouderenpartij	0	0	1
Totaal	35	35	51

Flevoland

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
VVD	11	11	14
CDA	6	7	10
PvdA	6	6	8
D66	3	2	3
RPF/GPV	3	3	4
AOV/Unie 55+/Senioren 2000	1	1	1
GroenLinks	4	4	5
SGP	1	1	2
Totaal	35	35	47

Friesland

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
CDA	12	13	18
PvdA	10	11	14
VVD	6	7	9
FNP	3	3	4
D66	1	1	1
GroenLinks	4	3	5
RPF/SGP	1	1	2
FGF	1	0	1
GPV	1	0	1
Totaal	39	39	55

Gelderland

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
VVD	10	11	18
CDA	11	12	19
PvdA	9	9	14
D66	3	2	4
RPF/GPV	3	2	5
SGP	2	2	4
GroenLinks	4	4	7
PNG	0	0	1
SP	1	1	2
Leefbaar Gelderland/De Groenen	0	0	1
Totaal	43	43	75

Groningen

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
PvdA	12	12	17
VVD	7	8	11
CDA	8	8	11
D66	2	2	3
GPV	3	2	4
GroenLinks	5	5	6
SP	1	1	2
RPF/SGP	1	1	1
Totaal	39	39	55

Limburg

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
CDA	15	16	23
VVD	8	8	12
PvdA	7	7	10
PNL	4	4	6
D66	2	2	3
GroenLinks	3	3	5
OU55/Sol	1	1	1
SP	2	2	2
Nederland Mobiel	1	0	1
Totaal	43	43	63

Noord-Brabant

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
CDA	16	17	28
VVD	11	12	19
PvdA	8	8	14
D66	3	3	4
AOV/Unie55+/Senioren 2000	1	1	1
GroenLinks	4	4	7
SP	2	2	4
Fed.Brabantse Onafhankelijke Fracties	1	0	1
SGP/GPV/RPF	1	0	1
Totaal	47	47	79

Noord-Holland

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
VVD	14	15	24
PvdA	10	10	16
CDA	8	8	14
D66	3	3	5
GroenLinks	7	7	12
AOV/OuderenUnie 55+	1	1	2
RPF/GPV/SGP	1	1	2
SP	2	1	2
NH Anders/De Groenen	1	1	1
Nederland Mobiel	0	0	1
Totaal	47	47	79

Overijssel

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
CDA	15	16	22
VVD	8	8	12
PvdA	8	8	12
D66	2	2	2
RPF	2	2	3
GPV	2	2	3
GroenLinks	4	3	5
SGP	1	1	2
SP	1	1	2
Totaal	43	43	63

Utrecht

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
VVD	12	12	18
CDA	9	9	13
PvdA	6	7	10
D66	3	3	5
GroenLinks	6	6	8
RPF/GPV	3	3	4
SGP	2	2	2
SP	1	1	2
De Inwonerspartijen	1	0	1
Totaal	43	43	63

Zuid-Holland

<i>Partij</i>	<i>LQW</i>	<i>gg</i>	<i>PS'99</i>
VVD	14	15	24
CDA	10	10	16
PvdA	10	10	16
D66	3	3	5
SGP	3	3	5
RPF/GPV	3	2	4
SP	2	2	3
GroenLinks	5	5	8
Nederland Mobiel	0	0	1
Onafhankelijken ZH	1	1	1
Totaal	51	51	83

- Kiesdeler is afgerond op een geheel getal

- Gegevens omtrent bevolkingsaantallen en berekening uitslag volgens methode van de grootste gemiddelden ontleend aan notitie betreffende de beperking van het aantal leden van PS (Kamerstukken II 1999-2000, 26 422, nr. 2).

Bijlage 3

Eerste Kamer toepassing methode-LQW en grootste gemiddelden

<i>Partij</i>	<i>Grootste gemiddelden 1) 3)</i>	<i>LQW 2) 3)</i>	<i>EK 1999 3)</i>
VVD	20 (20)	19 (19)	19 (20)
CDA	20 (20)	19 (19)	20 (20)
PvdA	15 (16)	15 (15)	15 (15)
GroenLinks	8 (8)	8 (8)	8 (8)
D66	4 (4)	4 (5)	4 (4)
GPV/RPF	3 (2)	4 (4)	4 (3)
SGP	2 (2)	2 (2)	2 (2)
SP	2 (2)	3 (2)	2 (2)
OSF	1 (1)	1 (1)	1 (1)
Totaal	75 (75)	75	75

1) Ontleend aan de notitie betreffende de beperking aantal leden van PS (Kamerstukken II 1999-2000, 26 422, nr. 2, blz. 6).

2) Methode zowel toegepast op berekening uitslag statenverkiezingen (met verkleind aantal zetels 35-51) als Eerste-Kamerverkiezingen.

3) Tussen haakjes is het aantal zetels vermeld dat zou zijn behaald zonder lijstencombinatie (combinaties in 1999: CDA/GPV/RPF/SGP en GL/SP).

Bij alle berekeningen is de kiesdeler afgerond.

Bijlage 4

Uitslag van enkele statenverkiezingen bij verkleining aantal zetels onder toepassing van LQW zonder kiesdrempel

Zeeland

	PS 99	LQW zonder drempel	LQW met drempel 1)
VVD	10	7	8
CDA	10	7	7
PvdA	8	6	6
SGP	7	5	5
D66	1	1	1
GI/Delta Anders	4	3	3
RPF/GPV	3	2	2
ZVV	4	3	3
AOV	0	1	0
Totaal	47	35	35

1) de drempel is 75% van de kiesdeler

Flevoland

	PS 99	LWQ zonder drempel	LQW met drempel
VVD	14	11	11
CDA	10	6	6
PvdA	8	6	6
D66	3	2	3
RPF/GPV	4	3	3
AOV/Unie55+/Senioren	1	1	1
GroenLinks	5	4	4
SGP	2	1	1
NWP	0	1	0
Totaal	47	35	35

Zuid-Holland

	PS 99	LWQ zonder drempel	LQW met drempel
VVD	24	14	14
CDA	16	9	10
PvdA	16	9	10
D66	5	3	3
SGP	5	3	3
RPF/GPV	4	3	3
SP	3	2	2
GroenLinks	8	5	5
Nederland Mobiel	1	1	0
Onafhankelijken ZH	1	1	1
CD	0	1	0
Totaal	83	51	51

Onderwerp

Inlichtingen bij

Bijlagen

Aan